

fortsat på højt niveau; ikke mindst kan man glæde sig ved Karel van Manders portræt ca. 1665 af den velnærede og rødmossede vinhandler Knud Olsen Gamborg og familie; han lyser af selvbevidsthed. Endelig kunne forfatterne hver utvivlsomt have fået eftergivelse af tusind år i skærsilden ved at bringe en ordliste over nautiske udtryk.

E. Ladewig Petersen

Poul Erik Pedersen: *Signalering til søs. Flagsignalering i den danske orlogsflåde i perioden 1720-1800*. Marinehistorisk Selskabs skrift, 24. (Marinehistoriske Skrifter, 1995). 125 s., 198 kr.

I en tid, hvor enhver lystsejler med respekt for sig selv er udstyret med elektronisk kommunikationsgrej, kan det være svært at forestille sig, hvor problematisk det ofte har været for tidligere tiders flåde- eller eskadrechefen at holde kontakt med deres skibe både i forlægnings- og kampsituationer. De til rådighed stående kommunikationsmidler var anderledes primitive: I sigtbart vejr brugtes sejl eller flag og blus, når mørket faldt på; i tåge og dis måtte man forlade sig på kanonskud eller lignende lydeffekter.

Poul Erik Pedersen har med den foreliggende bog kigget grundigt på den danske flådes kommunikationsmuligheder til søs, før moderne medier holdt deres indtog, og hans interesse har især samlet sig om det 18. århundrede, hvor der – trods helt uændrede teknologiske forhold – tydeligvis skete en markant udvikling i kommunikationen.

Baggrunden herfor skal ifølge forfatteren først og fremmest søges i udviklingen af flådetaktikken, der naturligt stillede voksende krav til kommunikationssystemet, som med rette betegnes »taktikkens sprog«. Jo flere flådeformationer og -evolutioner (bevægelser) tak-

tikken udviklede, des flere signaler blev der behov for.

Forfatteren illustrerer udviklingen ved en gennemgang af flådens signalbøger fra 1711-bogen over 1743- og 1756-udgaverne til 1799-signalbogen, hvis standarder kom til at præge udviklingen langt op i det 19. århundrede. Poul Erik Pedersen præsenterer signalbøgerne i deres helhed, men koncentrerer sig derpå om flagsignaleringen – dvs. dagsignalerne (i sigtbart vejr) – for det er her, den dynamiske udvikling tydeligst lader sig konstatere.

Fra en situation i 1711, hvor kommunikationen var bundet til enkeltflagsignaler bestemt ved deres positioner i riggen og næsten udelukkende baseret på envejskommunikation (dvs. ordregivning), følges udviklingen frem til det langt mere avancerede stade i 1799, hvor signalerne sammensattes af flere flag og var uafhængige af placeringen i riggen, og hvor der var gode muligheder for tovejskommunikation (dvs. både ordregivning og melding) og klar understregning af, at der nu var tale om flådens signalsystem og ikke bare den pågældende flådechefs. Denne markante udvikling medførte til eksempel, at antallet af dagsignaler tidobledes, samtidig med at kommunikationen blev både hurtigere og mere sikker takket være brugen af flagtabeller og færre forskellige flag.

Men Poul Erik Pedersens bog er ikke blot en grundig gennemgang af flådens signalsystemer, den er også – og det er på sin vis det mest interessante – et forsøg på at sætte den danske udvikling ind i en international sammenhæng. Forfatteren plæderer på én gang overbevisende for påvirkningen udefra, ikke mindst den voksende franske indflydelse, og samtidig påviser han, at danske søofficerer formåede at bearbejde det i udlandet erfarede i en sådan grad, at den danske 1799-løsning kunne

stå sig – også i international sammenhæng.

Bogen er oprindelig en specialeafhandling, og det bærer den i lidt for høj grad præg af. Teksten kunne godt være strammet op med henblik på at undgå gentagelser. Illustrationsmaterialet er omfattende, men meget svingende både i kvalitet og relevans. Man kunne sagtens undvære de fleste af de gengivne titelblade for til gengæld at få *alle* de relevante tabeller og oversigter sat op i en skriftgrad, der ikke kræver brug af lup!

Per Willemoës Jørgensen

Johannes Elgvin: *Historikerne og Statsmanden. Christian D.F. Reventlow i moderne historieforskning*. (Solum Forlag, 1997). 108 s.

I den foreliggende pamflet er det Johannes Elgvins ærinde at genrejse Chr. D.F. Reventlows reputation som »den ædlest statsmand Danmark har fostret«. Dette er ifølge Elgvin nødvendigt, da overfladiske danske historikere med Jens Holmgaard, Thorkild Kjærgaard og Ole Feldbæk i spidsen siden 1954 grundløst og udokumenteret har klandret denne ædle statsmands ry ved at hævde, at Reventlows motiver ikke blot var humane etiske motiver, men også økonomiske i overensstemmelse med tidens nyeste nationaløkonomiske tænkning: den senmerkantilistiske teori, som Chr. D.F. Reventlow og broderen Johan Ludvig i deres pure ungdom stiftede bekendtskab med ved de tyske universiteter.

Ja, Ole Feldbæk har sammen med Thorkild Kjærgaard endda påstået, at landboreformerne faktisk kun kunne sættes i værk efter et pres fra neden, dvs. fra menige godsejere og bønder. Kun to nutidige historikere, Peter V. Christensen og Claus Bjørn, finder nåde for Johannes Elgvins skarpe analytiske sans.

Det er jo et vældigt spændende projekt kritisk at diskutere den historiografiske udvikling af vurderingen af Chr. D.F. Reventlow siden 1954 og at søge at reetablere den over 130 år gamle vedvarende positive bedømmelse af Chr. D.F. Reventlows betydning for det danske samfunds udvikling.

Ifølge forlagets omtale på bagsiden ser Johannes Elgvin i denne fremstilling de danske landboreformer og grev Chr. D.F. Reventlows indsats i en bred samfundsmæssig sammenhæng. Det fremgår endvidere, at Johannes Elgvin bl.a. i 1955 har udgivet Reventlows rejseskildring fra Norge i 1811 og i 1997 har udgivet Reventlows betænkning fra 1817 mod fri brændevinsbrænding i Danmark. Herudover har Johannes Elgvin fra 1962 til 1984 været medlem af Foreningen Nordens historiske fagnavn, hvor en væsentlig opgave har været været at fjerne politisk ukorrekte udsagn såsom nationalistiske udsagn fra historiske lærebøger.

Man kan altså stille store forventninger til fremstillingen, som desværre på langt nær indfries af denne kender af perioden.

Således er det videnskabelige apparat yderst utilfredsstillende. Litteraturlisten tager kun litteratur med, som »er brugt mere hyppig«. En gennemgang af noterne viser dog, at langt det meste af den litteratur, der her henvises til, er medtaget, og her optræder en række af mærkværdige udeladelser. I litteraturfortegnelsen optræder således Ole Feldbæks oppositionsindlæg mod Thorkild Kjærgaards disputats *Den danske Revolution 1500-1800* i *Historisk Tidsskrift* 1992, men selve disputatsen optræder ikke, og Thorkild Kjærgaards tese heri om landboreformerne fra oven, som i bedste fald ikke skadede, men fulgte op på en allerede i gang værende udvikling i landbosamfundet, tages slet ikke op. Heller ikke den livlige diskussion, som